

Поступила в редколлегию 21.03.2013

УДК 005.592.3:641

Механизмы и инструменты управления экономической устойчивостью предприятий машиностроения / Н.М. Григорская// Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 44(1017) - С. 65-71. Бібліогр.: 2 назв.

Розглянуто і обґрунтовано процедуру виявлення технологій системно-процесного управління, що забезпечують економічну стійкість підприємства в умовах динамічного розвитку. Вказана необхідність побудови бізнес-моделі як інструменту системно-процесного управління економічною стійкістю підприємств машинобудування, передбачаючи застосування відповідних управлінських технологій.

Ключові слова: економічна стійкість підприємства, управлінська технологія, бізнес-модель.

It was considered and justified procedure detection technology system-management process to ensure the economic stability of the enterprise in terms of dynamic development. It was indicated the need to build a business model as a tool for process management systems-economic stability of engineering, providing the application of appropriate management techniques.

Keywords: economic sustainability enterprise management technology, business model.

УДК 336.64:334.716

В.М. КОЛОСОК, д-р. екон. наук, професор, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», Маріуполь;

Я.О. ХОДОВА, аспірант, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», Маріуполь

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО – ЕКОНОМІЧНИХ МЕХАНІЗМІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглянуті питання вдосконалення структурних елементів фінансово-економічних механізмів вітчизняних підприємств, які є складовими інтегрованих холдингів, в умовах активізації світових інтеграційних процесів. Схарактеризовані процедури формування консолідованої фінансової звітності інтегрованого підприємства, як основні етапи побудови інформаційної складової фінансово – економічного механізму.

Ключові слова: механізм, консолідована фінансова звітність, холдинг, промислове підприємство, ефективність.

Вступ. Глобалізаційні процеси у світовій економіці супроводжуються посиленням економічної інтеграції між вітчизняними товаровиробниками і транснаціональними компаніями та корпораціями, міжнародними промислово-фінансовими групами, що спричиняє системні перетворення в українській економіці. Прагнення горно-металургійного бізнесу до інтеграції на світовому рівні викликано необхідністю забезпечення стійкого зростання та стабільності інвестиційних доходів,

© В.М. Колосок, Я.О. Ходова, 2013

що є незалежним від фази економічних циклів. В промисловому секторі України інтегровані бізнес-структури представлені такими великими та надвеликими групами як «Систем Капітал Менеджмент» («СКМ»), «Evraz Group SA», «Приват», «Індустріальний союз Донбасу», структури яких утворені шляхом об'єднання капіталів вугільних, гірничорудних, металургійних, інших підприємств, як в Україні, так і в США, європейських країнах. Новоутворені інтегровані холдингові структури у промисловості, проявляють найбільшу активність і життєздатність, забезпечують підвищення ефективності бізнесу, проте потребують розвинутих та вдосконалених методів, моделей та механізмів економічного управління. Стійкий розвиток та ефективність функціонування холдингових структур в українських гірничо-металургійних компаніях, залежать від можливостей фінансово-економічних механізмів, що застосовуються вітчизняними підприємствами, коректно співпрацювати із відповідними механізмами та системами управління провідних світових бізнес – груп [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вирішення завдань із формування звітності українських підприємств, інтегрованої до вимог міжнародних стандартів, є такі вітчизняні науковці як Саприкіна М.Н., Делягіна О.М., Чепарський А.В., Каба Д.Н., Трегуб О.М. Серед зарубіжних науковців корисний закордонний досвід знайшов відображення в працях К. Друрі, В.В. Леонтєва, Дж.М. Кейнса, Е. Хендрексона й М. Ван Бреда, А.Д. Шмаленбаха, Р. Ентоні. Проте посилення впливу інтегрованих холдингів на національну економіку, обумовлює необхідність більш ґрунтовних досліджень із формування інформаційної бази фінансових механізмів на вітчизняних підприємствах, які входять до складу транснаціональних промислово – фінансових груп.

Метою статті є розвиток складових фінансово-економічних механізмів вітчизняних промислових інтегрованих підприємств.

Постановка проблеми. Одним з ключових складових елементів інформаційної бази фінансово-економічних механізмів підприємства є фінансова звітність, яка виступає структурованим фінансовим відображенням фінансового стану підприємства і операцій, що здійснюються ним [8]. Головним завданням фінансової звітності є надання інформації про фінансовий стан, оцінку результатів діяльності та руху грошових коштів підприємства, яка використовується розгалуженим колом користувачів для обґрунтування господарських та управлінських рішень. В Україні облік та складання фінансової звітності регламентується Положеннями (Стандартами) бухгалтерського обліку, а у світі – Міжнародними стандартами фінансової звітності існують певні відмінності між цими стандартами. Оскільки методики складання звітності за П(С)БО і МСФЗ мають певні розбіжності, вітчизняні промислові інтегровані підприємства зобов'язані подвійно складати звітність, за національними і за міжнародними стандартами, і таким чином функціонування економічних та фінансових механізмів на вітчизняних підприємствах отримує подвійне навантаження

Розробка регламенту формування консолідованої фінансової звітності на вітчизняному інтегрованому підприємстві, який встановлює єдині для всіх структурних елементів холдингової групи норми та вимоги щодо обліку і статистики господарських операцій, застосовує уніфікований набір стандартів, що регулюють

облікову подію та її відображення у звітності стає перспективним завданням із розвитку складових вітчизняних фінансово-економічних механізмів [9].

Матеріали досліджень. Управління фінансами підприємств реалізується через роботу фінансово-економічного механізму, що відображає систему управління фінансами, призначену для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати діяльності підприємства [1]. Фінансовий механізм включає збір інформації і її аналіз, здійснення фінансового планування і прогнозування, якість яких безпосередньо впливає на результативність управління грошовими потоками, фінансову стійкість підприємства, а отже, його конкурентоспроможність, формування фінансових ресурсів [2].

В структурі фінансового механізму виокремлюють наступні взаємопов'язані складові: фінансові методи, фінансові важелі, фінансові відносини, правове, нормативне та інформаційне забезпечення. З точки зору функціональної спрямованості, структура фінансового механізму представлена трьома складовими: фінансове планування та прогнозування; фінансові важелі та стимули; фінансовий менеджмент. Фінансовий механізм тісно пов'язаний з поняттям фінансового менеджменту. Управління фінансами підприємства здійснюється на основі ефективного використання фінансового механізму для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства [4;5]. Структурованим фінансовим відображенням фінансового стану підприємства і операцій, що здійснюються ним є фінансова звітність. Її метою є надання інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства, необхідної широкому колу користувачів для прийняття управлінських рішень [6;7]. Вітчизняні інтегровані підприємства зобов'язані складати звітність за стандартами як П(С)БО, так і МСФЗ, що призводить до ускладнення правил внутрішньої облікової політики, нераціональному розгалуженню системи ключових показників ефективності.

Міжнародні стандарти фінансової звітності на даний момент є ефективним інструментом підвищення прозорості і зрозумілості інформації, яка розкриває діяльність суб'єктів господарювання, створює достовірну базу для визнання доходів і витрат, оцінки активів і зобов'язань, яка надає можливість об'єктивно розкривати і віддзеркалювати існуючі фінансові ризики у звітуючих суб'єктів, а також порівнювати результати їх діяльності з метою забезпечення адекватної оцінки їх потенціалу та ухвалення відповідних управлінських рішень. Крім того, МСФЗ якісно впливають на можливості керівництва в області управління організацією і надають значні переваги перед конкурентами. У суб'єктів, які складають звітність за МСФЗ, значно зростає можливість залучити додаткові джерела капіталу та бізнес-партнерів, які допоможуть забезпечити економічне зростання і процвітання. У свою чергу суб'єкти, використовуючи МСФЗ, мають доступ до інформації про фінансовий стан потенційних партнерів, що слугує додатковим інструментарієм при їх виборі.

У вузькому розумінні міжнародні стандарти фінансової звітності – це набір документів (стандартів та інтерпретацій), що регламентують правила складання фінансової звітності, необхідної зовнішнім користувачам для прийняття ними економічних рішень відносно підприємства. До користувачів фінансових звітів (*Users of Financial Statements*) належать існуючі та потенційні інвестори,

працівники, кредитори, клієнти та урядові установи [16]. Консолідація фінансової звітності полягає у відображенні узагальненої інформації про діяльність материнської компанії й дочірніх підприємств у єдиному звіті. Основна мета, яку компанії переслідують при переході на консолідовану звітність, - надати інвесторам, кредиторам, власникам показники діяльності бізнесу якомога повно і прозоро.

З метою підготовки фінансової звітності по МСФЗ, розробляється облікова політика підприємства відповідно до облікової політики материнського підприємства та побажань інвесторів (власників) [14;15].

Сталий розвиток вертикально-інтегрованих підприємств залежить від ефективного управління кожним структурним елементом холдингу: вітчизняним або зарубіжним центрами витрат, доходів та інвестицій [13]. Через складність організаційної структури досліджувані підприємства потребують єдиної злагодженої системи контролю та самоконтролю, які можливо успішно реалізувати через функціонування коректного фінансово - економічного механізму. У системі управлінського обліку створена інформація має бути сформована таким чином, щоб відповідати потребам планування і контролю [3].

Пакет звітності відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерської звітності включає наступні документи, формування яких за П(С)БО та МСФЗ, проте не є однаковим (табл.):

- Balance sheet (Бухгалтерський баланс);
- Profit and loss statement (Звіт про прибутки й збитки);
- Cash Flow Statement (Звіт про рух грошових коштів);
- Changes of Equity Statement (Звіт про зміну власного капіталу).

Баланс (Balance sheet) відображає фінансове становище підприємства на певну дату, основними елементами якого є активи, зобов'язання та капітал власників. Складання та інтерпретація балансу потребують чіткого визначення і належного відображення цих елементів.

Таблиця - Відмінності у формуванні фінансових звітів на підприємствах згідно з П(С)БО і МСФЗ

Форма звітності	МСФЗ	П(С)БО
Баланс	1) наведено приблизний перелік статей балансу;	1) побудова регламентована: в активі розкривається інформація щодо необоротних активів, оборотних активів, витрат майбутніх періодів; у пасиві – власного капіталу, забезпечення виплат і платежів, зобов'язань, доходів майбутніх періодів;
	2) здійснюється розмежування активів і зобов'язань на поточні й непоточні;	2) інформація щодо активів розкривається у порядку зростаючої ліквідності, зобов'язань – згідно порядку черговості їх погашення;
	3) окремо розкривається інформація щодо фінансових активів;	3) фінансові активи можуть поєднуватися з нефінансовими, окремого відображення не потребують;

	4) відсутня окрема інформація стосовно незавершеного будівництва;	4) існує окрема стаття «Незавершене будівництво»;
	5) в окремій статті міститься інформація щодо непоточних активів, утримуваних для продажу;	5) у статті "Інший додатковий капітал" показана сума дооцінки необоротних активів, вартість необоротних активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб
Звіт про фінансові результати	6) існує декілька методів обліку довготермінових фінансових інвестицій	6) довготермінові фінансові інвестиції обліковуються участю у капіталі
	7) існує інформація щодо результатів переоцінки поточних фінансових інвестицій, врахованих за справедливою вартістю і призначених для продажу у складі іншого додаткового капіталу	
	Може складатися з двох розділів або двох окремих звітів (за вибором підприємства) – Звіт про фінансові результати, Інший сукупний дохід. Для складання Форми № 2 підприємства можуть використовувати першу частину Звіту про сукупний дохід (або Звіт про фінансові результати), так як вони мають майже однакову структуру. Існує наявність у Формі № 2 розділу звіту Надзвичайні доходи і збитки, які не відокремлюються в МСФЗ звітності.	

Звіт про прибутки та збитки (Profit and loss statement) – це звіт про доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства. Звіт про прибутки та збитки надає користувачам, насамперед інвесторам і кредиторам, важливу фінансову інформацію для діяльності підприємств, а також оцінки ризику недосягнення ним очікуваних результатів. Основними елементами Звіту про прибутки та збитки є доходи та витрати, прибутки та збитки.

Метою складання Звіту про зміни у власному капіталі (Changes of Equity Statement) є забезпечення потреби користувачів в отриманні інформації про всеохоплюючий прибуток. Така потреба виникає тому, що прибуток, наведений у Звіті про прибутки та збитку, не відображає частини змін у власному капіталі, дооцінці активів, результатах облікової політики тощо.

У свою чергу, Звіт про прибутки та збитки показує результати діяльності підприємства за певний період, а Звіт про рух грошових коштів (Cash Flow Statement) характеризує вплив цієї діяльності на грошові потоки підприємства. Звіт про рух грошових коштів (Cash Flow Statement) містить інформацію про грошові потоки підприємства за певний період у розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [11].

Підготовлена звітність відповідно до МФСЗ підлягає презентації керівництву й інвесторам підприємства, а також захисту перед контролюючими органами.

Так, принципам ведення обліку в міжнародній практиці надають великого значення, оскільки їх положення здійснюють суттєвий вплив на практику ведення обліку і є базою для прийняття рішень. Відповідно до цих принципів метою фінансової звітності є обслуговування інтересів зовнішніх користувачів компанії - її інвесторів. Фінансова звітність за МСФЗ повинна відображати інвестиційну привабливість (або непривабливість) даного конкретного підприємства для теперішніх та майбутніх інвесторів. Тому інформація, наведена в фінансовій звітності повинна бути не тільки зрозумілою, доречною, достовірною і порівнянною, що відображає результати минулої діяльності, а й бути корисною для прогнозування майбутніх прибутків, дивідендів та інших виплат.

Результати досліджень. Більшість вітчизняних інтегрованих груп являють собою холдинги, що складаються з великої кількості окремих юридичних осіб. Це передбачає підготовку консолідованої звітності, тобто складання фінансової звітності групи, як єдиної компанії. Основними користувачами зведеної звітності є власники та інвестори. Саме ця звітність може об'єктивно і прозоро показати, що являють собою їх інвестиції. Складання консолідованої звітності відповідно до міжнародних стандартів регламентується МСФЗ/IAS 27 "Консолідована та окрема фінансова звітність" та IFRS 3 "Об'єднання підприємств". Процес консолідації являє собою об'єднання аналогічних статей активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат балансів і звітів про прибутки і збитки материнської компанії та її дочірніх товариств [16].

Виходячи із змісту МСФЗ/IAS 27 і IFRS 3, можна виділити наступні процедури складання консолідованої звітності групи:

- формування оборотно-сальдової відомості по рахунках кожній компанії;
- класифікація і перевірка статей активів, зобов'язань, капіталу, доходів та витрат відповідно до вимог стандартів. При цій процедурі уточнюється економічний зміст господарських операцій і їх відображення у звітності;
- об'єднання даних звітності головного та дочірніх компаній, які використовуються при підготовці консолідованої фінансової звітності;
- виключення внутрішньогрупових оборотів (відображають дебіторську і кредиторську заборгованість між материнською і дочірніми компаніями, а також між дочірніми);
- виключення нереалізованого прибутку від внутрішньогрупових операцій;
- виключення дивідендів, що виплачуються дочірніми товариствами головної компанії або іншим дочірнім компаніям. В консолідованій (зведеної) звітності відображаються лише дивіденди, що підлягають виплаті організаціям та особам, які не входять до групи;
- виключення фінансових вкладень головної компанії в статутні капітали дочірніх товариств і відповідно їх власних капіталів;
- розрахунки та коригування, що відносяться до ділової репутації дочірніх компаній, частки меншості (частка міноритарних акціонерів) в них;
- розрахунки та коригування, що відносяться до зведеної величиною нерозподіленого прибутку компаній.

Так, консолідований облік є окремою складовою частиною бухгалтерського обліку і характеризується як процес виявлення, реєстрації, вимірювання, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність

консолідованої групи; сформульовані теоретичні основи та розроблено його цілісну методичку, що забезпечує формування інформаційного забезпечення керівництва корпоративних об'єднань (холдингових структур) і складання в процесі управління на основі облікованих даних консолідованої фінансової звітності.

Основними передумовами необхідності формування регламенту ведення фінансово – економічної звітності інтегрованих підприємств відповідно до МСФЗ слід вважати:

- розширення як вертикальних, так і горизонтальних господарських зв'язків у межах однієї порідненої холдингової структури, що характеризується водночас певною самостійністю суб'єктів господарювання, та необхідністю виконувати стратегічні плани материнської керуючої компанії, для чого необхідно отримувати якісну інформаційну базу, що повно та істинно відображає усі економічні процеси;

- активізацію ролі грошей, збільшення потреби у кредитних коштах, для отримання яких банки вимагають від суб'єктів господарювання надання фінансових документів, які б дали змогу провести фінансовий аналіз підприємства швидко, якісно і доступно;

- стійку тенденцію до збільшення кількості підприємств, що приймають участь у міжнародних бізнес - процесах;

- вихід українських підприємств на міжнародні фінансові ринки вимагає надання фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів, а також перехід до західної практики ведення бухгалтерського обліку;

- потреба в значних іноземних інвестиціях;

- поступова інтеграція до європейського економічного простору.

Слід виділити основні переваги при формуванні фінансової звітності, що немає кордонів:

- можливість одержати кредити у іноземному банку;

- можливість одержання постачальників-іноземців;

- функціонувати, як транснаціональна компанія;

- можливість одержання кредитного рейтингу від спеціального агентства;

- можливість залучення закордонних клієнтів;

- доступність до інформації та прозорість суб'єктів ринку;

- вдосконалення контролю з боку органів нагляду за фінансовим станом і діяльністю організацій;

- формування єдиної бази порівняння показників економічної ефективності діяльності.

Перелічені переваги використання міжнародних стандартів у формуванні регламенту побудови фінансової звітності вітчизняних підприємств підтверджують можливості розвитку механізмів економічного управління.

Висновки.

1. Виокремлено основні передумови та переваги формування регламенту ведення консолідованої фінансової звітності інтегрованого підприємства відповідно до МСФЗ.

2. Проаналізовано відмінності у формуванні фінансових звітів на підприємствах згідно з П(С)БО і МСФЗ.

3. Схарактеризовані етапи побудови регламенту формування консолідованої фінансової звітності на вітчизняному інтегрованому підприємстві, який встановлює

єдині для всіх структурних елементів холдингової групи норми та вимоги щодо обліку і статистики господарських операцій.

4. Обґрунтовані напрямки розвитку складових фінансово – економічного механізму функціонування вітчизняних промислових підприємств в умовах посилення впливу інтеграційних процесів.

Список літератури: 1. *Ансофф И.* Стратегическое управление / И. Ансофф; пер. с англ. ; науч. ред. и авт. предисл. Л.И. Евенко.– М.: Экономика, 1989. – 519 с. 2. *Аньшин В.М.* Бюджетирование в компании. Современные технологии постановки и развития: учеб. пособие / В. М. Аньшин, И.Н. Царьков, А. Ю. Яковлев. – М. : Дело, 2005. – 238 с. 3. *Данильченко А.В.* Теоретические основы транснационализации страны и предприятия/ А.В. Данильченко, Д.С. Калинин // Белорусь и мировые экономические процессы: сб.науч.ст. – Минск: БГУ, 2011.–195 с. 4. *Круглова Н.Ю., Круглов М.И.* Стратегический менеджмент: учеб. для вузов. – М.: Издательство РДЛ, 2003. – 464 с. 5. *Люкишинов А.Н.* Стратегический менеджмент: учеб. пособие для вузов. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. - 375 с. 6. *Пономаренко В.С.* Стратегічне управління підприємством: дис. докт. екон. наук: 08.06.02 / Пономаренко В.С. – Харків, 1999.–41 с. 7. *Шериньова З.Є., Оборська С.В.* Стратегічне управління: навч. пос. – К.: КНЕУ, 1999.–184 с. 8. *Колосок В.М.* Оцінка ефективності діяльності підприємств металургійних комплексів України / В.М. Колосок, Я.О. Ходова // Вісник Хмельницького національного університету: Сер.: Економічні науки: Зб. наук. пр. – Хмельницький: ДВНЗ «ХНУ», 2012. – Вип. №1 (184). –10-15 с. 9. *Колосок В.М.* Особливості інвестиційного забезпечення стратегічного управління великих промислових підприємств / В.М. Колосок, Я.О. Ходова // Вісник Тернопільського національного університету: Сер.: Економічні науки: Зб. наук. пр. – Тернопіль: ДВНЗ «ТНУ», 2012. – Вип. № 1 (184). –293-296 с. 10. *Колосок В.М.* Методологія розвитку стратегічного управління великих промислових підприємств: моногр. / В.М. Колосок. - Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2012.–247 с. 11. *С.В. Голов, В.М. Костюченко.* Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами. Практичний посібник.– К.:Лібра,2004.–880с.12. *Метинвест:официальный сайт* <http://www.metinvestholding.com> 13. *Алтухов П.Л.* Холдинговые структуры: современные аспекты создания и управления [Электронный ресурс] /Алтухов П.Л. // Российское предпринимательство. —2006.—№ 5 (77).—с.58-62.—Режим доступа: <http://www.creativeconomy.ru/articles> 14. *Динаміка ВВП України [Електронний ресурс].* — Режим доступа: <http://www.ukrrudprom.ua/> 15. *Теория и практика управленческого учета [Электронный ресурс].*— Режим доступа: <http://gaap.ru/> 16. *Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс].*— Режим доступа: <http://www.ufin.com.ua/>.

Поступила в редколегію 21.03.2013

УДК 336.64:334.716

Функціонування фінансово–економічних механізмів вітчизняних підприємств в умовах інтеграційних процесів/ В.М. Колосок, Я.О. Ходова// Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 44(1017) - С. 71-78. Бібліогр.: 2 назв.

В статье рассмотрены вопросы совершенствования структурных элементов, которые являются составляющими интегрированных холдингов, в условиях активизации мировых интеграционных процессов. Охарактеризованы процедуры формирования консолидированной финансовой отчетности интегрированного предприятия, как основные этапы построения информационной составляющей финансово-экономического механизма.

Ключевые слова: механизм, консолидированная финансовая отчетность, холдинг, промышленное предприятие, эффективность.

The article deals with improving the structural elements of the financial and economic mechanisms of domestic enterprises, which are components of integrated structures, in terms of intensification of world integration processes. The procedure of the consolidated financial statements of integrated enterprises is characterized as the main stages of building information component of financial - economic mechanism.

Keywords: mechanism, consolidated financial statements, holding, industrial plant efficiency.